

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

5564 Методичні вказівки

до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни «**Методологічні та теоретичні проблеми психології**»
для магістрантів спеціальності *053 «Організаційна психологія»*
освітнього ступеня «магістр»
денної форми навчання

для студентів спеціальності 053 «Психологія»
освітньо-професійної програми «Організаційна психологія»
освітнього ступеня «магістр»
денної форми навчання

Суми
Сумський державний університет
2023

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Методологічні та теоретичні проблеми психології» / укладачі: Т. В. Іванова, В. П. Павленко. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 25 с.

Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

ЗМІСТ

ВСТУП	С. 4
ТЕМА 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ	5
ТЕМА 2 ПСИХОЛОГІЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ	7
ТЕМА 3 КОГНІТИВНІ ПРОЦЕСИ	9
ТЕМА 4 ТВОРЧІСТЬ ТА КРЕАТИВНІСТЬ.....	11
ТЕМА 5 МОТИВАЦІЙНО-ЕМОЦІЙНА СФЕРА	13
ТЕМА 6 НАУКОВІ ШКОЛИ ТА НАПРЯМКИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ	15
ТЕМА 7 СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯВИЩ ТА ПРИНЦИПИ ЇХ АНАЛІЗУ	18
ТЕМА 8 КОМУНІКАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ ВЗАЄМОДІЄЮ	20
ДОДАТОК А	23

ВСТУП

Метою засвоєння дисципліни «Методологічні та теоретичні проблеми психології» є вивчення теоретичних і методологічних основ психологічної науки, оволодіння засобами психологічної рефлексії теоретичної, дослідницької та практичної діяльності.

Основні завдання курсу: а) аналіз базових категорій та принципів психологічної науки; б) формування системи психологічних знань у контексті основних теоретичних і методологічних парадигм сучасної психології; в) формування здатності критичного оцінювання рівня власної професійної компетентності та спроможність набуття нових знань у контексті логіки розвитку психологічної науки.

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

РН1 Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

РН2 Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотний зв'язок, оцінювати якість.

РН3 Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та ухвалювати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

РН4 Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

РН5 Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

Дисципліна «Методологічні та теоретичні проблеми психології» забезпечує такі програмні результати навчання:

ПР1 Вільно володіти професійним мовленням, підтримувати етичні норми у спілкуванні та статусно-рольові характеристики співбесідника, оцінювати комунікативну швидкість та планувати комунікативні дії.

ПР3 Аналізувати психічні властивості і стани, характеризувати психічні процеси, бачити різні види діяльності індивідів у групах, процеси розвитку, соціалізації, соціальної адаптації та інтеграції особистості, соціально-психологічні процеси в малих та великих групах.

ПР17 Демонструвати соціально-відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ПР19 Ураховувати регіональну специфіку соціальних, демографічних, медичних потреб у професійній діяльності психолога.

Дисципліна «Методологічні та теоретичні проблеми психології» складається із 16 лекцій та 8 практичних занять. У цих методичних вказівках ви можете знайти розширений зміст кожної теми з питаннями для обговорення, а також різні види практичних завдань – творчі та науково-аналітичні. Під час підготовки завдань теоретичного характеру магістрант може використовувати лекційний матеріал, а також додаткові джерела, посилання на які є наприкінці кожної теми. А під час підготовки дискусійних та творчих завдань намагайтеся гармонійно поєднувати власну думку з теоретичними надбаннями різних психологічних шкіл.

ТЕМА 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ

Розширений зміст теми

Методологія науки як концепція знань про принципи побудови, способи та форми отримання наукового пізнання, способи визначення рівня необхідного обґрунтування та верифікації знань. Змістовні аспекти методології: сукупність філософських підходів та окремих наукових теорій; закономірності появи, функціонування та зміни наукових теорій; понятійна структура науки та її окремих дисциплін; визначення схем пояснення, прийнятих у науці; операційний склад та використання методів науки; критерії та умови науковості. Формальні аспекти методології: аналіз мови науки, формальної структури наукового обґрунтування, аналіз та опис формальних методів вивчення (методів формулювання наукових теорій та критеріїв їхньої істинності, типології концепцій знання тощо).

Теоретичні проблеми психології в контексті побудови психологічних теорій. Проблема предмета визначення предмета психології – історичний та теоретичний контекст. Розуміння предмета психології в різні історичні періоди. Донауковий період: натурфілософські, протопсихологічні, філософсько-релігійні вчення. Науковий етап: внесок Т. Гобса, Дж. Локка, Р. Декарта. Поява експериментальної психології. В. Вундт – початок наукової психології. Функціоналізм, Структуралізм. Асоціанізм. Біхевіоризм. Предмет психології: свідомість, поведінка, психіка. Об'єкт психології. Науково-методологічні передумови кризи в психології. Показники кризових явищ наукової психології:

1. Відсутність єдиної науки психології, єдиного досліджуваного предмета, цілісних прийомів методології.

2. Розходження між академічною та практичною психологією.

3. Активна присутність навколопсихологічних та ненаукових концепцій, що конкурують із науковою психологією.

4. Загальна криза матеріалістичної природничої парадигми, детермінізму, а також криза діяльнісного підходу.

Психологічні парадигми. Методологічні засади психології. Психологічні закони, закономірності, методи, технології, техніки. Емпіричні та теоретичні труднощі в дослідженні психологічних явищ. Категоріальний апарат психології.

Природно-наукова та гуманітарна парадигми в психології. Т. Кун про парадигму та її складові. Позитивізм Канта: основа природно-наукової парадигми. Емпіризм, публічність, об'єктивність як ознаки природно-наукової парадигми. Основні методи психологічних досліджень: опитування, спостереження та експеримент. Розвиток природничо-наукової парадигми: психофізіологічна проблема. Гуманітарна парадигма в психології: соціальний та ціннісний аспекти. Розуміння та інтерпретація в гуманітарній парадигмі. Взаємозв'язок та суперечності гуманітарної та природно-наукової парадигми: етологія культури людини.

Питання для обговорення

1. Чому проблема визначення та формулювання предмета психології досі є однією з найактуальніших?

2. Як загальні особливості психологічної науки впливають на методологію психології?

3. У чому полягає сенс розкриття специфіки психологічної науки? Назвіть відмінні риси психології.

4. Яку роль відіграють природно-наукова та гуманітарна парадигми в розвитку психології?

5. Як впливає методологічна культура вченого на стиль його наукової діяльності?

Творчі завдання

1. Напишіть есе на тему «Чим наукове пізнання відрізняється від ненаукового?» Намагайтеся сформулювати всі ключові відмінності, проведіть порівняння з ненауковими формами пізнання.

2. Напишіть есе на тему «Моє бачення основних проблем у сучасній психології». У тексті есе покажіть зв'язок між методологічними, теоретичними та практичними проблемами психології та відповідно психологів. Покажіть соціальний ефект цих проблем та їх можливе вирішення.

Науково-аналітичне завдання

Оберіть одну з тем. Дайте визначення даного методу. У межах одного з напрямків (біхевіоризм, психоаналіз, гештальт-психологія, гуманістична психологія, когнітивна психологія) знайдіть приклад використання даного методу, опишіть його та обґрунтуйте вашу думку.

1. Методи емпіричного дослідження: спостереження
2. Методи емпіричного дослідження: експеримент.
3. Методи емпіричного дослідження: вимірювання.
4. Методи емпіричного дослідження: порівняння.
5. Методи емпіричного дослідження: опис.
6. Методи теоретичного пізнання: гіпотетико-дедуктивний.
7. Методи теоретичного пізнання: аксіоматичні методи.
8. Методи теоретичного пізнання: аналіз.
9. Методи теоретичного пізнання: абстрагування.
10. Методи теоретичного пізнання: узагальнення.
11. Методи теоретичного пізнання: індукція.
12. Методи теоретичного пізнання: аналогія.
13. Розуміння та пояснення як методи наукового пізнання.
14. Міждисциплінарні методи.

Список літератури

1. Сватенкова Т. І., Тимошенко О. А. Методологічні та теоретичні проблеми психології : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 143 с.

2. Ушакова І. М. Теоретико-методологічні проблеми психології : курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2016. 191 с.

3. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження : навч.-метод. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.

4. Psychology_Binder.pdf Foundations of Psychology / Ed. by M. Misra. Indira Gandhi National Open University, 2019. 216 с. URL: https://mis.alagappauniversity.ac.in/siteAdmin/dde-admin/uploads/1/PG_M.Sc._Pscology_363%2011_Theoretical%20Perspectives%20in%20

5. Theoretical Issues in Psychology An Introduction / Ed. by Sacha Bem and Huib Looren de Jong. SAGE Publications Ltd. 2018. 417 с. URL: http://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/s4B5d7_Theoretical_Issues_in_Psychology.pdf.

ТЕМА 2 ПСИХОЛОГІЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ

Розширений зміст теми

Передумови формування психології індивідуальних відмінностей та основні етапи розвитку. Напрями психології індивідуальних відмінностей. В. Штерн та його внесок у психологію індивідуальних відмінностей. Місце психології індивідуальних відмінностей серед інших психологічних дисциплін. Психологія індивідуальних відмінностей та психодіагностика. Психологія індивідуальних відмінностей та статистика. Напрями досліджень у сучасній психології індивідуальних відмінностей. Методи, що використовуються в межах психології індивідуальних відмінностей. Історичні методи. Психогенетичні методи. Психологічні методи.

Середовище та спадковість як детермінанти індивідуальних відмінностей. Біогенетичні, соціогенетичні, двофакторні теорії. Вчення про вищі психічні функції. Сучасне уявлення про спадковість та середовищі. Поняття про індивіда та особистість. Індивід як біосоціальна цілісність. Генотип та фенотип індивіда. Вікові, статеві та індивідуально-типові класи індивідуальних властивостей. Конституційні, нейродинамічні та гормональні особливості як індивідуально типові властивості. Поняття про диференціальну психофізіологію.

Відмінності у формальних характеристиках індивідуальності: психічні процеси, асиметрія півкуль, властивості нервової системи та темперамент. Індивідуальні відмінності психічних процесів. Поняття про функціональну асиметрію та спеціалізацію півкуль. Домінування півкуль. Ліворукість та праворукість.

Властивості нервової системи та їх зв'язок із темпераментом. Історичні підходи до вивчення темпераменту. Будова тіла та особливості психіки. Співвідношення типів конституції та темпераменту в класифікаціях Е. Кречмера та В. Шелдона. Можливі причини кореляції соматичних особливостей конституції та темпераменту: прямий та опосередкований зв'язок. Виділення властивостей темпераменту в ранніх дослідженнях (Г. Хейманс, Е. Вірсмі). Сучасні дослідження властивостей темпераменту в зарубіжній психології: лонгітюдне дослідження американських психологів (А. Томас і С. Іесс), концепція темпераменту (А. Басс і Р. Пломін), структура властивостей темпераменту (Я. Стреляу). Структура темпераменту. Прояви темпераменту. Маскування темпераменту. Індивідуальний стиль діяльності.

Змістовна сторона індивідуальності: характер. Місце характеру у структурі індивідуальності. Структура характеру. Зв'язок характеру та темпераменту. Соціальна обумовленість характеру. Типологічний підхід у психології. Типологія

характеру. Психологічні типи, виділені К. Юнгом: екстраверсія, інтроверсія. Психоаналітична типологія особистості Н. Мак-Вільямс. Підхід у термінах опису характеристик особистості. L-Q-T-дані. Соціальний характер у концепції Е. Фрома. Типологічна модель А. Лоуена. Акцентуації характеру. Класифікація акцентуацій за К. Леонгардом. Патохарактерологічний розвиток особистості.

Диспозиційний напрямок у теорії особистості: Г. Олпорт та його рівнева класифікація рис особистості, Р. Кеттел, виділені ним 16 рис особистості та 16-факторний опитник особистості. Ієрархічна модель особистості Г. Айзенка, 5-факторна модель особистості.

Питання для обговорення

1. Які можна виділити зв'язки між особливостями нервової системи та індивідуально-психологічними особливостями людини?
2. Чи є зв'язок між темпераментом та вибором професії?
3. На вашу думку, чи існують оптимальні терміни для формування та ефективного прояву окремих видів психічної діяльності?
4. Чи існують, на вашу думку, відмінності між жінками та чоловіками у особливостях спілкування, виборі професії, ціннісних орієнтаціях?
5. Чи впливає тип темпераменту або тип характеру на ефективність виконання професійної діяльності?

Творчі завдання

1. Використовуючи типологію особистостей К. Леонгарда, напишіть оповідання, в якому в художній формі зобразить певний тип характеру. Намагайтесь це показати непрямыми засобами – через опис поведінки, звичок, манери вдягатись, професію тощо.

2. Складіть власну генограму та проаналізуйте, якими факторами спричинені особливості вашого характеру – спадковими чи вихованням.

Примітка. Генограма – це сімейна карта або схема історії сім'ї, в якій використовується спеціальна символіка для опису відносин, головних подій та змін у сім'ї в різних поколіннях. Фахівці у сфері охорони здоров'я часто використовують генограми для виявлення закономірностей у психічному та фізичному здоров'ї родичів.

Науково-аналітичне завдання

1. Зобразіть у вигляді схеми міждисциплінарні зв'язки диференціальної психології з іншими галузями психологічних знань.

2. Яким чином правопівкульова та лівопівкульова асиметрія мозку проявляється у:

- сенсорних процесах;
- когнітивній діяльності;
- емоційній сфері;
- особливостях спілкування;
- професійній діяльності.

Оберіть одну з перелічених сфер. Результати аналізу оформіть у вигляді порівняльної таблиці.

Список літератури

1. Мазяр О. В. Диференціальна психологія: модульний курс : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2017. 284 с.
2. Москалець В. П. Психологія особистості. 3-тє вид., переробл., допов. Київ : Ліра-К, 2020. 364 с.
3. Шахова О. Г. Соціальна психологія особистості : навч. посіб. Харків : Контраст, 2019. 116 с.
4. Introduction to Psychology College of Lake County Faculty: Martha Lally and Suzanne Valentine-French. San Francisco, California, 2018. 409 с. URL: <https://dept.clcillinois.edu/psy/IntroductionToPsychologyText.pdf>.
5. The Cambridge Handbook of Personality Psychology / Ed. by Philip J. Corr and Gerald Matthews. Cambridge University Press. 2009. 906 с. URL: <https://sangu.ge/images/PersonalityPsychology.pdf>.

ТЕМА 3 КОГНІТИВНІ ПРОЦЕСИ

Розширений зміст теми

Поняття про пізнавальні (когнітивні) процеси. Основні види, характеристики та функції пізнавальних процесів. Властивості та особливості пізнавальних (когнітивних) процесів.

Динаміка процесу: фази, дискретність та безперервність, результати та їх залучення до процесу, мультиплікативність та інші.

Поняття про сприйняття. Феноменологія сприйняття.

Класифікація видів сприйняття. Сприйняття часу, простору та руху.

Формування образів у процесі сприйняття. Класифікація відчуттів. Властивості відчуттів. Відчуття та образи.

Психофізика відчуттів. Властивості перцептивних образів: предметність, цілісність, константність, узагальненість, апперцепція, свідомість. Типи комплексного сприйняття: синтетичне, аналітичне, емоційне. Ілюзії. Механізми сприйняття: лівопівкульове та правопівкульове.

Концепція пам'яті. Психологічні, фізіологічні, біохімічні та інші теорії пам'яті. Види пам'яті: рухова, емоційна, образна, словесно-логічна. Мимовільна та довільна пам'ять.

Короткотривала, оперативна, буферна та довготривала пам'ять. Мнемічні процеси: запам'ятовування, збереження, відтворення та забування інформації. Індивідуальні особливості пам'яті. Проактивне та ретроактивне гальмування. Етапи перероблення інформації: первинна, вторинна пам'ять. Організація пам'яті. Структура пам'яті: семантичні мережі, схеми, пакети знань, сценарії та прототипи. Образна пам'ять. Пам'ять та діяльність. Уявлення як вторинні образи. Просторові та часові характеристики уявлень. Якість уявлень. Функції уявлень.

Емпіричні характеристики мислення: інтенсивність, відсутність кордонів, відсутність модальності. Психологічна структура розумової діяльності. Види мислення: наочно-дійове, наочно-образне, логічне (абстрактне). Вивчення мислення

як пізнавального процесу: розумові операції (порівняння, аналіз, синтез, узагальнення та інші).

Форми логічного мислення: поняття, судження, висновок, силогізми. Індивідуально-особистісна детермінація мислення. Мислення та інтелект, структура інтелекту.

Філо-, соціо- та онтогенез мислення. Розвиток поняттєвого мислення. Мова, свідомість та мислення. Мова та спілкування. Види мови. Мова та мислення. Породження та розуміння мови. Структура мови. Психосемантика.

Навчання мисленню: створення мотивації, спрямовані зусилля, мінімум знань та умінь, алгоритми. Проблемне навчання. Уява та творче мислення.

Поняття про увагу. Функції уваги. Теорії уваги. Фізіологічні механізми уваги: зв'язок з рівнем неспання, реакції орієнтування, закони індукції, домінанта та її прояви в особливостях та властивостях уваги. Властивості уваги: спрямованість, перемикання, розподіл, інтенсивність, обсяг. Розлади уваги.

Питання для обговорення

1. Чи можна впливати на формування та розвиток властивостей і видів уваги? Якщо так, то яким чином?
2. Яким чином пов'язані різні форми уваги з якістю професійної діяльності. Чи можна компенсувати недоліки уваги?
3. Як ви вважаєте, чи взаємозв'язані такі форми пам'яті, як емоційна, механічна, рухова, образна?
4. Як пов'язані пам'ять та мислення?
5. Яким чином можна підвищити ефективність мислительної діяльності?
6. Надмірно розвинена уява робить мислительну діяльність більш продуктивною або гальмує її?

Творчі завдання

1. Уявіть ситуацію, коли в людини не буде існувати певного виду пам'яті. Проаналізуйте, як це може вплинути на індивідуальний розвиток людини, викладіть свої думки у вигляді есе. Види пам'яті для аналізу: короткотривала, довготривала, довільна, мимовільна. Для аналізу оберіть лише один вид пам'яті.

2. Напишіть есе на тему «Уява та мислення в професійній діяльності». Як приклад оберіть професійну діяльність, досвід виконання якої ви маєте.

Науково-аналітичні завдання

1. На прикладі конкретної діяльності (наукової, професійної, побутової) побудуйте блок-схему, в якій покажіть вплив різних форм пам'яті на ефективність виконання даної діяльності. Зверніть увагу, що вплив може бути як позитивним, так і негативним.

2. Оберіть один із перелічених напрямків. Проаналізуйте, які підходи до мислення були в межах даного напрямку.

1. Асоціативна психологія.
2. Вюрцбургська школа.
3. Функціоналізм.

4. Психоаналітичний напрямок.
5. Когнітивна психологія.
6. Біхевіористські концепції.
7. Гештальтпсихологія.
8. Інформаційно-кібернетична теорія.

Список літератури

1. Єременко Л. В. Психологія сприйняття та переробки інформації : посібник для самостійної роботи здобувачів вищої освіти та дистанційного навчання. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2021. 150 с.
2. Конверський А. Є. Критичне мислення : підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 370 с.
3. Литвинчук О. В. Психологія : навч. посіб. Житомир : ЖДТУ, 2017. 261 с.
4. Introduction to Psychology College of Lake County Faculty / Ed. by Martha Lally and Suzanne Valentine-French. San Francisco, California, 2018. 409 с. URL: <https://dept.clcillinois.edu/psy/IntroductionToPsychologyText.pdf>.
5. Foundations of Psychology / Ed. by M. Misra. Indira Gandhi National Open University, 2019. 216 с. URL: https://mis.alagappauniversity.ac.in/siteAdmin/dde-admin/uploads/1/PG_M.Sc._Psychology_363%2011_Theoretical%20Perspectives%20in%20Psychology_Binder.pdf.

ТЕМА 4 ТВОРЧІСТЬ ТА КРЕАТИВНІСТЬ

Розширений зміст теми

Творчість як психічний процес. Природа творчості. Підходи до визначення сутності творчості: ідеалістичний та інверсивний. Творчість як перетворювальна активність. Співвідношення усвідомлених та неусвідомлених елементів у творчому процесі. Психоаналітична концепція творчості. Індивідуалістична концепція творчості А. Адлера. Гуманістична концепція творчості. Поняття творчого потенціалу особистості. Творчий потенціал та здібності: співвідношення та порівняння понять. Концепції здібностей Ф. Гальтона та Б. М. Теплова. Психофізіологічні основи здібностей: теорія викликаних потенціалів, теорія особливостей перероблення інформації в ЦНС, теорія функціональної асиметрії. Проблема творчих здібностей.

Поняття творчості та креативності. Відмінності в суті понять «творчість» та «креативність». Вплив спадковості та середовища на формування креативності, теорія розвитку особистості С. Скарр та К. Маккартні. Спонтанний прояв творчості в дитинстві. Вплив середовища та спадковості на формування креативності. Наївна креативність. Основа зрілої креативності. Теорія креативності Р. Стернберга.

Творчість як процес. Стадії перебігу творчого процесу. Фази творчого процесу. Поняття про інкубаційний період та інсайт, їх роль у творчому процесі.

Пізнавальні процеси та творчість. Творче сприйняття: сприйняття підпорогових (неусвідомлюваних) сигналів, автоматична фіксація нового в об'єкті, ситуації,

відносинах між об'єктами, що сприймаються. Творча уява – центральна ланка творчого процесу. Спрямованість творчої уяви. Творче мислення – пошук необхідних та нестандартних способів дій. Логічне та латеральне мислення (мислення навколо завдання). Розвиток латерального мислення. Прийоми розвитку гнучкості, широти мислення. Прийоми розвитку образного мислення та творчої уяви.

Сучасні концепції креативності: концепція креативності Д. Гілфорда, Е. Торренса, «теорія інвестування» Р. Стернберга. Творче середовище. Творчий процес. Прояви креативності: швидкість, гнучкість мислення, оригінальність мислення, уява, почуття гумору. Ознаки креативного процесу. Рівні креативного процесу: логічний, дискурсивний, інтуїтивний. Етапи креативного процесу. Емоції у креативному процесі. Бар'єри креативності. Інерція мислення. Стан «творчої кризи» та її подолання. Психотехніки креативного мислення: інтелектуальні, вербальні, тілесні.

Розвиток творчої уяви. Інтуїція – генератор креативності. Групові методи розвитку креативності. Образна креативність: поняття, основні параметри. Розвиток швидкості, гнучкості, оригінальності образної креативності. Системи пошуку, відбору та фільтрації інформації. Прийоми створення ідей. Ментальні карти. Концептуальні карти. Креативні методи на основі когнітивного дисонансу. Методи на основі графічних технік. Вербальна креативність: поняття, основні параметри. Розвиток швидкості, гнучкості, оригінальності вербальної креативності. Технологія системного мислення. Техніки пробудження творчого потенціалу. Технології теорії розв'язання винахідницьких задач. Таблиці А. Осборна. Аналіз слів-подразників. Морфологічний ящик (Ф. Цвіккі). Ігри гештальт-терапії. НЛП техніки. Методи з урахуванням розвитку сюжету. Методи організації структурованої дискусії.

Креативні технології. «Мозковий штурм» як креативна технологія та особливості актуалізації. Технології, що ґрунтуються на образному мисленні (катена, синектика, рефреймінг). Технологія, розроблена Х. Алдером. Особливості технології «Шість капелюхів» де Боно. Креативна технологія Х. Оуена «Open Space». Загальна характеристика та базовий алгоритм «Круговору» Ч. Лендрі.

Питання для обговорення

1. Креативність є вродженою чи набутою якістю?
2. Креативність – універсальна чи ексклюзивна характеристика?
3. Яку роль відіграє образне та асоціативне мислення в розвитку креативності?
4. Чому бізнес більш активний у використанні креативних технологій, ніж освіта?
5. Яка мотивація важливіша у творчому процесі – внутрішня чи зовнішня?
6. Чи відрізняється творчий процес у різних галузях професійної діяльності?

Творчі завдання

1. Зробіть психолого-культурологічний аналіз творчого шляху та особистісних характеристик видатної особистості (на ваш вибір).
2. Використайте будь-яку креативну технологію (катена, синектика, рефреймінг, «Шість капелюхів») для формулювання теми наукового дослідження.

Науково-аналітичні завдання

1. Опишіть структуру неусвідомленого творчої особистості: архетипічні структури, самість, здатність до індивідуації, покажіть їх співвідношення, взаємовплив та прояв у продуктах творчості.

2. Зробіть класифікацію визначень креативності: гештальтистські, інноваційні, естетичні, психоаналітичні, проблемні. Результати оформіть у вигляді таблиці.

3. Зробіть порівняльну характеристику механізму креативного мислення: А. Осборн, Е. де Боно, Дж. Гордон, Х. Алдер, Х. Оуен. Результати оформіть у вигляді таблиці.

Список літератури

1. Карпенко Н. А. Психологія творчості : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

2. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. 3-тє вид., переробл. та допов. Київ : ЦУЛ, 2018. 272 с.

3. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта: монографія / В. О. Моляко та ін. ; за ред. В. О. Моляко. Київ ; Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 194 с.

4. Creativity and Reason in Cognitive Development / Ed. by J. C. Kaufman, S. B. John Baer. New Jersey, 2006. 389 p. URL: <https://perpus.univpancasila.ac.id/repository/EBUPT190078.pdf>.

5. The International Handbook of Creativity / Ed. by J. C. Kaufman and R. J. Sternberg. Cambridge University Press, 2006. 540 с. URL: <https://nibmehub.com/opac-service/pdf/read/The%20International%20Handbook%20of%20Creativity%20by%20James%20C.%20Kaufman-%20Robert%20J.%20Sternberg.pdf>.

ТЕМА 5 МОТИВАЦІЙНО-ЕМОЦІЙНА СФЕРА

Розширений зміст теми

Мотиваційні змінні: потреби, мотиви, цінності, цілі, потяги, емоції, інтереси, установки, аттитюди, прагнення. Потреба як внутрішній спонукач активності людини. Потреба як стан, властивість та процес. Мотив як одиниця аналізу мотиваційної сфери особистості. Підходи до визначення терміна «мотивація». Екстринсивна та інтринсивна мотивація. Модальність мотивів. Усвідомленість мотивів. Внутрішні та зовнішні мотиви. Мотив та мотивація як гіпотетичні конструкти (Х. Хекхаузен). Основні напрями дослідження проблем мотивації: теорія інстинктів, когнітивна психологія, психологія особистості, психологія навчання, психологія активації. Уявлення про детермінованість та індетермінованість поведінки. Основні концепції джерел мотивації: доктрина внутрішніх причин, доктрина взаємодії зі світом, цілеспрямована доктрина, соціальна доктрина.

Особливості розгляду мотивації в біхевіоризмі. Закони навчання: ефекту, готовності, вправи, асоціативного зсуву (Е. Торндайк). Принцип гомеостазу. Потреба

та підкріплення як умови навчання. Емоційна реакція на стимул; фрустрація (К. Спенс). Надбані спонування: страх, надія. Концепція проміжних змінних; мета і цілеспрямованість у поясненні поведінки (Е. Толман). Теорія залучення (К. Халл).

Принцип гомеостазу як основний механізм мотивації. Регресивність інстинктів. Інстинкти життя: відтворення собі подібних (статева потреба) та підтримки життя (фізіологічні потреби). Поведінка, що спонукається деструктивним інстинктом: агресія, мазохізм, самозвинувачення, самоприпинення.

Прагнення до самореалізації (К. Г. Юнг). Прагнення до досконалості як основний принцип мотивації (А. Адлер). Почуття незахищеності і базова тривожність. Неврози як дисбаланс орієнтацій: до людей, від людей, проти людей (К. Хорні).

Соціальні аспекти поведінки: свобода та самотність; конформізм, залежність, любов (Е. Фромм). Теорія когнітивного дисонансу (Л. Фестінгер). Прагнення до когнітивної гармонії як мотивувальний фактор поведінки. Консонанс і дисонанс когніцій. Ефекти виникнення та зникнення дисонансу: поведінка, що суперечить аттитюду; дисонанс після важкого рішення (Л. Фестінгер). Теорія балансу (Ф. Хайдер).

Розвиток мотивації персоналу (Ф. Герцберг, Ч. Бернард, Д. Мак Грегор, У. Уайт, Р. Бернс, Дж. Брунер). Розвиток мотивації в процесі професійної освіти. Специфіка мотивації навчальної діяльності студентів. Мотивація професійної діяльності. Мотивація педагогічної діяльності. Мотиваційні ресурси. Розвиток мотивації професійної діяльності менеджера (Г. Мюррей, К. Мадсен, Е. Сьюпер). Концепція управління індивідуальним розвитком (М. Вудкок, Д. Френсіс, К. Замфір). Двофакторна теорія мотивації (Ф. Герцберг, В. Врум). Двофакторна теорія мотивації Портера – Лоулера.

Феноменологія емоцій. Фізіологія та психологія емоцій. Периферична теорія Джемса – Ланге. Теорія емоцій Кенона – Барда. Роль когнітивного оцінювання у виникненні емоційних станів. Функції емоцій. Емоції в регуляції діяльності. Нейрофізіологічні засади емоцій. Емоційні модальності. Проблема виділення базових емоцій. Роль мови опису, когнітивного оцінювання та культури в дослідженнях емоцій.

Емоційна експресія, її психологічні механізми. Емоційні стани та їх регулювання в нормі та патології. Страх. Тривога та її види. Гнів, ворожість та агресія. Фізіологічний та емоційний стрес. Фрустрація: експериментальні дослідження, типи реакцій у стані фрустрації. Регулювання емоцій. Розвиток емоцій. Емоції у міжособистісних відносинах. Прихильність. Емпатія. Любов. Позитивні емоційні стани. Радість. Щастя. Теорія та дослідження пікових переживань А. Маслоу. Емоції та діяльність.

Питання для обговорення

1. Які психологічні механізми є основою полімотивації діяльності?
2. Чи пов'язані індивідуальні особливості мотивації з особистісними якостями та особливостями характеру і темпераменту?
3. Які мотиваційні якості особистості пов'язані з інтернальністю та екстернальністю?

4. Яким чином емоції можуть вплинути на ефективність діяльності?
5. Чи пов'язані емоції та мотиваційні утворення особистості? Аргументуйте відповідь.
6. У чому полягає різниця біхевіористського та психоаналітичного розуміння емоцій?

Творчі завдання

1. Напишіть есе на тему «Зовнішнє вираження емоцій та внутрішні переживання».
2. Запропонуйте конкретні способи активізації навчальної або трудової діяльності.
3. Запропонуйте 10 піддослідним намалювати однакову емоцію (радість, сум, смуток, відразу – одну, на ваш вибір). Проаналізуйте отримані малюнки, виділіть однакові компоненти, поясніть різницю малюнків.

Науково-аналітичні завдання

1. Випишіть із різних джерел та проаналізуйте визначення емоцій, порівняйте їх між собою, виділіть у них подібність та відмінність (не менше ніж 10 визначень).
2. Визначте поняття «мотив», виділивши і розкривши різні авторські визначення. Зобразіть графічно структуру мотиву. Проаналізуйте функції та динамічні характеристики мотиву.
3. Розкрийте характер взаємозв'язку емоцій із психічними процесами – відчуттям, сприйняттям, пам'яттю, увагою, мисленням та мовою.

Список літератури

1. Буняк Н. А. Загальна психологія : лекції. Тернопіль : Вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. Ч. II. 104 с.
2. Молчанова А. О., Воляник І. В., Кондратьєва В. П. Організаційна поведінка : навч. посіб. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2015. 176 с.
3. Управління персоналом : підручник / за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.
4. Foundations of Psychology / Ed. by M. Misra. Indira Gandhi National Open University, 2019. 216 с. URL: https://mis.alagappauniversity.ac.in/siteAdmin/dde-admin/uploads/1/PG_M.Sc._Psychology_363%2011_Theoretical%20Perspectives%20in%20Psychology_Binder.pdf.
5. Handbook of emotions / Ed. by Michael Lewis, Jeannette M. Haviland-Jones, Lisa Feldman Barrett. 2008. 864 с. URL: <https://coachingadistancia.com/wp-content/uploads/2020/09/61-262-Handbook-of-emotions-Michael-Lewis-Jeannette-M-Haviland-Jones-And-Lisa-Feldman-Barrett.pdf>.

ТЕМА 6 НАУКОВІ ШКОЛИ ТА НАПРЯМКИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Розширений зміст теми

Наукові школи психології: поняття, функції, властивості, види. Основні тенденції розвитку сучасної психології: посилення інтересу до когнітивних процесів,

дослідження емоцій, мотивації та саморегуляції людської активності, розвиток теорій особистості, практики психотерапії, психологічного консультування, освіти, посилення ролі прикладної та практичної психології, зникнення кордонів між різними науковими напрямками, диференціація психологічних знань та галузей психологічної науки, інтернаціоналізація сучасної психології. Інтеграція психології з іншими науками та напрямками (акмеологія, геронтологія, психогенетика, психолінгвістика, кроскультурна психологія тощо).

Основні теоретичні напрями та наукові школи у зарубіжній психології. Розвиток постфрейдизму. А. Фрейд та створення теорії «Я». Теорія відносин. Первинний об'єкт кохання (М. Балінт). Конфлікт між матір'ю та дитиною (В. Фербернс). Зв'язок теорії відносин із вченням про життя тварин (Дж. Боулбі). М. Кляйн та її внесок у теорію об'єктних відносин. Психоаналітична орієнтація у соціальній психології (В. Байон, В. Бенніс, Г. Шепард та В. Шутц). Х. Когут та психологія самості. Психоаналіз як матеріалістична теорія соціалізації та критична теорія суб'єктів (А. Лоренцер, К. Хорні). Розвиток психоаналізу в гештальт-терапії Ф. Перлза та Л. Перлз.

Необіхевіоризм та теорія навчання. Функціональний підхід Б. Скінера. Принципи оперантного обумовлення. Програмоване навчання. Логіко-дедуктивний підхід К. Халла до побудови теорії навчання. К. Спенс та продовження теорії Халла. Теорія А. Амсея про фруструючу відсутність підкріплення. Н. Міллер: вісцеральне обумовлення та біологічний зворотний зв'язок. Модифікація теорії Халла у сфері соціальної та клінічної психології. Теорія підкріплення Д. Доларда та Н. Міллера. Пояснення невротичної поведінки, зумовленої реакцією страху (Г. Айзенк, Дж. Волп). Теорія соціального навчання А. Бандури. Теорія міжособистісної взаємодії як обміну (Д. Гібо, Г. Келлі, Дж. Хоманс).

Гуманістична психологія як один із напрямів персонології. Витоки ідей гуманістичної психології: А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Олпорт. Вклад Р. Мея в гуманістичну психологію. Трансперсональна психологія. Феноменологічний напрямок у психології (Мерло-Понті, А. Джорджі).

Основні положення когнітивної психології. Психолінгвістика. Штучний інтелект. Теорія особистісних конструктів Дж. Келлі. Когнітивістська орієнтація у соціальній психології.

Персонологічна теорія Г. Олпорта. Факторні моделі особистості (Г. Айзенк, Р. Кеттел). Наближення до єдиної моделі: п'ятифакторна модель особистісних характеристик.

Феміністська психологія: епістеміологія та принципи гендерного аналізу. Конструювання самовідношення та ідентичності. Маскулінна нормативність. Феміністський емпіричний підхід.

Соціальний конструкціонізм у розвитку ідей наративної психології. Когнітивний аналіз сприйняття та осмислення світу в наративній психології. Культурно-історичний підхід у розвитку ідей наративної психології. Наративний підхід у вирішенні дослідницьких завдань психолога. Теоретична компетентність наративного психолога. Дослідження структури наративу: схеми аналізу та конструювання. Потенціал наративної метафори «Історія життя».

Вихідні методологічні постулати поведінкової економіки. Теорія очікуваної корисності Неймана-Моргеншерна, теорії ризиків у сфері економіки та теорії прийняття рішень. Теорія перспектив Д. Канемана та А. Тверського, евристики та відхилення, ефект фреймінгу, ефект володіння. Р. Талер. Ефект довільної когерентності та передбачувана раціональність Д. Аріелі. Теорія соціальних переваг. Теорія ігор. Парадокс Аллі. Справедлива рівновага М. Рабіна. Методи ухвалення рішень. Альтернативні теорії ухвалення рішень.

Питання для обговорення

1. Які фактори, на ваш погляд, впливають на розвиток нових наукових напрямків у психології?
2. Зазначте переваги вивчення особистості в межах певної наукової школи. Які можливі обмеження такого підходу?
3. Яку роль для формулювання та розвитку психологічної теорії відіграє зв'язок з історією психології, з практикою емпіричних досліджень, викладанням психології, розроблення її термінологічної системи?
4. Чи погоджуєтесь ви з тим, що базові положення теоретиків про природу людини відображають їх власний життєвий досвід?
5. Який з усіх напрямків, представлених у рамках дисципліни (психоаналітичний, біхевіоральний, гештальтський, рольовий, диспозиційний, гуманістичний, когнітивний), матиме, на вашу думку, найбільший вплив на майбутні дослідження особистості людини? Обґрунтуйте свою думку.

Творчі завдання

1. У межах підходів: Solution-Focused Brief Therapy, Narrative Therapy, Collaborative Therapy, підготуйте 1–2 вправи та проведіть у групі. Поясніть основні теоретичні положення даного підходу.
2. Відповідно до теми вашого кваліфікаційного дослідження сформулюйте його методологічні основи.
3. Проаналізуйте вашу кваліфікаційну роботу з позицій міждисциплінарності – дослідження з яких дисциплін (окрім психології) ви могли б використати.

Науково-аналітичні завдання

1. Проаналізувати не менше ніж 5 авторефератів дисертацій із психологічних спеціальностей на предмет положень, що становлять методологічну основу дослідження, заповніть таблицю: психологічна теорія, автор (и), ключові поняття.
2. Складіть зведену таблицю, зіставивши біхевіоральний, психодинамічний, гуманістичний та гештальт-підходи. Виділіть такі компоненти: автор / автори, розуміння особистості, структура особистості, детермінанти розвитку особистості, методи дослідження.
3. Складіть зведену таблицю за основними психологічними школами та напрямками. Виділіть такі компоненти: предмет психології, автор / автори, завдання дослідження психіки та особистості.

Список літератури

1. Папуча М. В., Наконечна М. М. Теоретичні основи психології особистості : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 60 с.
2. Handbook of personality : theory and research / Ed. by O. P. John, R. W. Robins, L. A. Pervin. Guilford Press, 2011. 880 с. URL: <http://13.87.204.143/xmlui/bitstream/handle/123456789/7271/Handbook%20of%20Personality%2C%20Third%20Edition%20Theory%20and%20Research%202011.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
3. Theoretical Issues in Psychology An Introduction / Ed. by Sacha Bem and Huib Looren de Jong. SAGE Publications Ltd, 2018. 417 с. URL: http://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/s4B5d7_Theoretical_Issues_in_Psychology.pdf.
4. The Psychology of Human Thought: An Introduction / Ed. by Robert J. Sternberg & Joachim Funke (Eds.). Heidelberg University Publishing. 2019. 418 с. URL: <https://heiup.uni-heidelberg.de/reader/download/470/470-68-85778-3-10-20190731.pdf>.
5. Theoretical Psychology. Global Transformations and Challenges / Ed. by Paul Stenner, John Cromby, Johanna Motzkau and Jeffery Yen and Ye Haosheng (Honorary Editor). Captus University Publications. 2011. 320 с. URL: file:///D:/WinUsers/Uzer/Downloads/Theoretical_Psychology_Global_Transforma.pdf.

ТЕМА 7 СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯВИЩ ТА ПРИНЦИПИ ЇХ АНАЛІЗУ

Розширений зміст теми

Предмет та завдання соціальної психології. Соціально-психологічний аналіз. Спостереження, аналіз і уява в психології. Чинники та види упереджень. Методи долаття упереджень. Мислення швидке та повільне. Недоліки та переваги інтуїції. Ефекти соціального сприйняття. «Упередженість експериментатора» як перешкода дослідженню. Каузальна атрибуція і картина світу. Фундаментальна помилка атрибуції. Ефект хибного консенсусу.

Оптимістична та песимістична картини світу. Ярлики та упередження. Помилка поспішного узагальнення та інші когнітивні спотворення. Самоздійснювані пророцтва та переконання. Фізіогномічна редукція, «ефект Кулешова» та стереотипізація. Установки та пояснювальні схеми. Стереотипи мислення: позалогічність та потреба в раціональному поясненні. Навішування ярликів заради ілюзії контролю. Конструювання спогадів та екстраполяція в минуле модифікованих установок. Установки слідуєть за поведінкою.

Когнітивний дисонанс: власні переконання генерують своє підтвердження. «Тунель реальності» й надмірне фокусування. Нав'язані правила та почуття провини. Складові установок і способи їх зміни. Установки слідуєть за поведінкою. Саморефлексія як спосіб долаття упереджень.

Психологічні міфи «здорового глузду» і наукові методи в соціальній психології. Принципи позитивізму та об'єктивності. Операціоналізація понять. Причини нераціональної поведінки. Інтуїція та дежавю. Виховання та його види. Соціалізація особистості. Види ідентифікації особистості. Особисті та соціальні норми і цінності.

Погляди та їх відмінність від соціальних цінностей. Вчинки і їх відмінності від звичайних дій людини. Роль вчинків у розвитку особистості. Референтні особи як особистісні взірці для здійснення вчинків. Причини і результати формування особистих принципів. Особливості та ознаки авторитарної особистості. Особливості та ознаки самоактуалізованої особистості.

Питання для обговорення

1. Дайте конкретний приклад висловлювання, в якому є фундаментальна помилка атрибуції.
2. Які почуття долає «ілюзія контролю» і в яких діях ця ілюзія виражається?
3. У якій ситуації і для чого людині потрібен вчинок?
4. Яким процесом формуються погляди і яким – цінності?
5. Назвіть якусь одну ознаку авторитарної особистості і дайте приклад прояву цієї ознаки в поведінці.
6. Які обставини підштовхують людину до створення особистого принципу і який порядок дій із його створення?
7. У чому полягає основна відмінність авторитарного та репресивного виховання?
8. Назвіть якусь одну ознаку цілісної (самоактуалізованої) особистості і дайте приклад прояву цієї ознаки в поведінці.

Творчі завдання

1. Якщо батьки дратують підлітка питаннями: куди йдеш і як надовго, то чому не можна назвати це «бажанням усе контролювати», і що ви як психолог повинні зробити для допомоги обом сторонам можливого конфлікту?
2. Яка головна здібність потрібна психологу, щоби зрозуміти іншу людину?
3. Якими чинниками ви повинні пояснювати «двійку» на іспиті, якщо ви оптиміст? Подайте приклад цих чинників.
4. На якій інформації базується «швидке мислення» за Д. Канеманом і чому люди змушені ним користуватися?
5. Наведіть приклад «ефекту фокусування» в чийсь поведінці і порадьте, як цій людині здійснити «розфокусування»?
6. Що куратор повинен зробити першокурснику, щоби подолати установку на легковажне ставлення до навчання? Якою закономірністю підтверджується ця порада?
7. Наведіть приклад того, як установки слідують за поведінкою, і поясніть, як це можна використати для додання упереджень.

Науково-аналітичні завдання

1. Проаналізувати 2 автореферати дисертацій із загальної психології чи історії психології та 2 автореферати дисертацій із соціальної психології та порівняти їх методи і висновки. Під час виконання завдання можете використовувати зазначені джерела (або будь-які інші релевантні): https://ispp.org.ua/elektronna-biblioteka/tekstovi-materiali/autorefer/aref_zagalna-psixologiya/;

Список літератури

1. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.
2. Поліщук В. М. Соціальна психологія (програмні основи, змістові модулі, інформаційне забезпечення) : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2021. 217 с.
3. Соціальна психологія : навч. посіб. / Н. Ю. Волянчук та ін. ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.
4. Myers D. G. Social psychology. Publ. by McGraw-Hill. 2019. 759 с. URL: https://diasmumpuni.files.wordpress.com/2018/02/david_g-_myers_social_psychology_10th_editionbookfi.pdf.
5. Social psychology / Elliot Aronson, Timothy D. Wilson, Robin M. Akert, Samuel R. Sommers. Ninth Edition. Pearson Education, 2013. 624 с. URL: http://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/U6D2K4_Social_Psychology%202.pdf.

ТЕМА 8 КОМУНІКАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ ВЗАЄМОДІЄЮ

Розширений зміст теми

Помилки та бар'єри спілкування. Чинники ускладнень у спілкуванні. Стратегії та тактики спілкування. Стили спілкування. Техніки спілкування. Види прилаштування до співрозмовника. Приєднання та ведення у розмові. Стили самопрезентації. Формальне та неформальне спілкування. Типи комунікації. Транзактний аналіз спілкування. Соціальний інтелект особистості. Уміння вислухати, рефлексія та емпатійне слухання. Способи викладення та аргументування думок. Впевненість у собі та харизма. Психологія брехні та обману. Невербальна комунікація та її складові: оптико-кінетична система, класифікації жестів П. Екмана та У. В. Фрізена, особливості міміки й контакту очей як засобів невербальної комунікації, просторово-часова організація спілкування, види особистих дистанцій за Е. Холлом та територіальна поведінка людини. «Подвійний сигнал» за Г. Бейтсоном.

Види міжособистісної взаємодії: співпраця, односторонній та двосторонній конфлікт. Потреби, що спонукають взаємодію. Види та рівні мотивації. Агресія: лідерська (суперництво за ієрархію) та патологічна (заміщувальна за фрустрації). Фактори особистого та громадського щастя. Надмірний самоконтроль (гіперрефлексія) та імпульсивність (дофамінові пастки «обіцяної винагороди»). Соціальне здоров'я та самоактуалізація, психічне та психологічне здоров'я суспільства.

Групова динаміка та типи груп. Спрацьованість. Розподіл ролей та рольові очікування. Лідер: ідіосинкратичний кредит довіри, девіантність і харизма. Лідерство ділове та емоційне. Соціометрія. Соціально-психологічний клімат групи. Згуртування через відштовхування (негативну ідентифікацію), підкреслення і розвиток відмінностей. Збільшення відданості групі після суворої ініціації до неї. Цькування

(булінг) ізольованих членів групи і «дідівщина». Ефекти соціального сприйняття: стереотипізація та інгруповий фаворитизм. Групові рішення: зсув до ризику та групова поляризація думок. Групомислення: ілюзія невразливості групи, незаперечність її правоти, примітивізація противника, конформізм і самоцензура заради консенсусу.

Стилі лідерства та управління. Прямий і непрямий способи переконання. Ефект приєднання до більшості, прагнення до унікальності, престижне споживання. Позалогічність переконання й ефект «власної аргументації». Нормативний вплив активної, послідовної (впевненої) та персоніфікованої меншості, непрямий ефект руйнування одностайності. Сліпа довіра через байдужість. Довіра на контрасті («ворог мого ворога – мій друг»).

Соціальна диференціація та ментальність суспільних класів. Соціальний капітал і довіра. Сила слабких зв'язків. Соціальна фасилітація та інгібіція. Прихильність до схожих на нас і неприязнь до несхожих. Приховані та явні упередження. Расизм та ксенофобія як прояв авторитаризму та конформізму. Стигматизація та дискримінація маргіналів, негативна примітивізація (уніфікація та демонізація) противника. Прихильність до тих, кому допомогли, і неприязнь до тих, кому нашкодили. Гіперболізація відмінностей і негативне дзеркальне сприйняття. Соціальна апперцепція: вплив інших і надмірна упередженість. Вплив ЗМІ, відеоігор та демонстрації сцен насильства на суспільну поведінку. Віра у справедливий світ і звинувачення жертви.

Ефект Рінгельмана, дифузія відповідальності та соціальні лінощі. «Трагедія общинних володінь». Ефект першого, хто наважився. Теорія «розбитих вікон». Ефекти юрби: деіндивідуалізація, анонімність, відчуття безкарності та вседозволеності, некритичність мислення, наслідування та емоційне зараження. Соціальна аномія. Психологія маргіналів. Психологія соціального незадоволення (відносної депривації). Маніпулювання масовою свідомістю. Громадська думка та методи пропаганди. Вплив ідеології на образно-символічне мислення. Культурна екологія та соціокультурна анімація.

Питання для обговорення

1. Із чого повинен почати роботу зі студентами викладач, який використовує демократичний стиль управління і яку вигоду дає його застосування?
2. Поясніть на прикладі, що таке «мудрість натовпу» і які умови його досягнення?
3. Який стиль управління найбільш ефективний для розумової праці і як він здійснюється?
4. Що таке «нормативний вплив меншості» і завдяки чому це дає переконуючий ефект?
5. Назвіть якнайбільше правил застосування стимулів в управлінні.
6. Що таке деіндивідуалізація в юрбі і з якими її емоційними особливостями це пов'язано?
7. Що таке ефект гомогенності аутгрупи і які два його прояви?
8. Які симптоми групомислення і які його умови та наслідки?

Творчі завдання

1. Опишіть дії, які необхідно зробити, щоб застосувати ефект власної аргументації реципієнтів?
2. Наведіть приклад ефекту Рінгельмана в студентів і поясніть, що потрібно зробити, щоб він не виникав?
3. Наведіть приклад «трагедії общинних володінь» і поясніть, що необхідно зробити, щоб вона не виникала?
4. Наведіть приклади суспільної поведінки, в яких здійснюється теорія «розбитих вікон» і опишіть не менше двох способів запобігання та подолання такої поведінки.

Список літератури

1. Васильєва О. А. Психологія ділового спілкування : навч.-метод. посіб. Ізмаїл : ІДГУ, 2018. 177 с.
2. Курова А. В. Психологія спілкування : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2020. 79 с.
3. Мирошниченко М. І. Психологія ділового спілкування : конспект лекцій. Одеса : Одеський державний екологічний університет, 2020. 130 с.
4. The Interpersonal Communication Book / Ed. by Joseph A. DeVito. Routledge, London, New York, 2019. 641 с. URL: <https://dl.uswr.ac.ir/bitstream/Hannan/141245/1/9781138219120.pdf>.
5. The Handbook of Communication Skills / Ed. by Owen Hargie. Pearson Education Limited. London ; New York, 2016. 641 с. URL: <https://dl.uswr.ac.ir/bitstream/Hannan/141245/1/9781138219120.pdf>.

ДОДАТОК А

Додаткові електронні ресурси

1. Агресія. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=35204>.
2. Вплив відеоігор на поведінку. URL: <https://games.jmir.org/2021/2/e26575>.
3. Вплив жорстоких сцен на масову психологію. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimosvyaz-agressivnosti-s-prosmotrom-hudozhestvennyh-filmov-v-starshem-podrostkovom-vovraste>; http://pedlib.ru/Books/1/0443/1_0443-321.shtml#book_page_top; <https://www.bfm.ru/news/278319>; <https://www.bfm.ru/news/321813>.
4. Дослідження про вдячність та оптимізм. URL: <http://perpus.univpancasila.ac.id/repository/EBUPT190074.pdf>.
5. Дослідження «психології бідності» див. у Фейсбучі за тегом #psychologyofwealth.
6. Дослідження «теорії розбитих вікон» та її критика. URL: https://zn.ua/SOCIUM/teoriya-razbityh-okon-pod-drugim-uglom-301155_.html.
7. Ефект Рінгельмана. URL: http://emosurf.com/post/3029/Pochemu_effektivnost_raboty_v_gruppe_byvaet_nizhe_individualnykh_usiliy.
8. Ефективні й медитативні вправи. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XV9Ua9vOk10>; <https://www.youtube.com/watch?v=U-JFSqd9iws>.
9. Когнітивні упередження. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Когнітивне_упередження; https://uk.wikipedia.org/wiki/Перелік_когнітивних_упереджень.
10. Міфи популярної психології: <http://coollib.com/b/321624>; <https://ua.sainte-anastasiie.org/articles/psicologa/8-mitos-psicologicos-populares-que-ya-tienen-explicacion-cientifica.html>; <https://www.education.ua/articles/392/>; <https://vsviti.com.ua/interesting/84154>; <http://ru.tsn.ua/blogi/themes/psihology/ostorozhno-5-populyarnyh-psihologicheskikh-mifov-361797.html>; <http://chugreev.ru/stepanov/myth.html>; https://www.ted.com/talks/ben_ambridge_9_myths_about_psychology_debunked?language=uk.
11. Мислення: https://ru.wikipedia.org/wiki/Думай_медленно..._решай_быстро; URL: <https://eroskosmos.org/wandering-mind-unhappy-mind/>; <https://postnauka.ru/faq/74627>; <https://www.youtube.com/watch?v=xwpjSZtGqdk>.
12. Насилля. URL: <http://www.bibliorossica.com/book.html?currBookId=4500&ln=ru>; <http://psylib.org.ua/books/hjelz01/txt20.htm>; <http://psyfactor.org/lib/starova.htm>.
13. Обмежувальні переконання (limiting beliefs). URL: <https://kordoniv.net/obmezhuvalni-perekonannia-limiting-beliefs-chastyna-persha/>; https://www.youtube.com/watch?v=_n9gXP-MK7Y.
14. Правила людської поведінки. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=48487&p=1.
15. Про інтуїцію. URL: <http://ogrik2.ru/b/filip-fernbah/illyuziya-znaniya-pochemu-my-nikогда-ne-dumaem-v-odinochestve/32059/dva-logicheski-rassuzhdayushih-subektavnutri-nas/20>.

16. Параноїдальний стиль. URL: <http://www.nationalism.org/patranioia/pipes-conspiracy.htm>.
17. Психологічне здоров'я. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6990-16-neobhidnih-elementiv-psihichnogo-ta-emotsiynogo-zdorov-ya-osobistosti-za-nensi-mak-vilyams/>; <https://www.psyoffice.ru/18-27822.htm>; https://www.academia.edu/2039924/КРИТЕРІЇ_ПСИХОЛОГІЧНОГО_ЗДОРОВ_Я; <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2654>; <http://mgppu.ru/page/3603>; <http://www.e-reading.club/book.php?book=103037>.
18. Психологія обману. URL: <http://book-online.com.ua/read.php?book=1405>; <https://yadi.sk/d/QLIx23irN7W9v>; <http://www.grc-eka.ru/feel/po-kakim-priznakam-mozhno-opredelit-lozh.html>; <http://psyfactor.org/lib/liar3.htm>.
19. Психологія оптимального досвіду. URL: <https://librusec.pro/b/704619/read?next=%2Fa%2F118175%3F>.
20. Психологія щастя. URL: <https://youtu.be/7gTuUwiF6U8>; <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-5490515/Forget-self-help-books-Trying-happy-make-miserable.html>; <https://www.youtube.com/watch?v=0VcVFwHBThM&t=86s>; <http://i.booksgid.com/web/online/42241>.
21. Соціалізація особистості. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/10/GRS11-GO-P12-GO.pdf>.
22. Соціальна деструктивність. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=60812>.
23. Соціальна психологія: <https://www.verywellmind.com/research-areas-in-social-psychology-2795913>; <https://uk.assignmentgeek.com/blog/social-psychology-topics/>; <https://myhomeworkdone.com/blog/social-psychology-topics/>; <http://psychology.iresearchnet.com/social-psychology/social-psychology-topics/>; <https://dissertationsage.co.uk/social-psychology-dissertation-topics/>; <https://www.psychologyunlocked.com/social-psychology/>; <https://open.umn.edu/opentextbooks/textbooks/74>; <https://www.socialpsychology.org/texts.htm>; <https://spsp.org/professional-development/teaching-resources/recommended-textbooks-social-and-personality-psychology>; <https://nobaproject.com/textbooks/together-the-science-of-social-psychology>.
24. Соціальні впливи. URL: <http://loveread.ec/contents.php?id=46085>; https://www.studmed.ru/moskalenko-vv-psihologiya-socalnogo-vplivu_32d15e5edd7.html; <https://flibusta.site/b/649672/>.
25. Спілкування та конфлікти. URL: <http://buklib.net/books/36802/>; http://www.e-reading.club/bookreader.php/1037915/Psihologiya_obscheniya._Enciklopedicheskiy_slovar.html.
26. http://www.e-reading.club/bookreader.php/106616/Verderber_-_Psihologiya_obshcheniya.pdf.
27. Харизма. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N7haFjz8YFE>; <https://www.youtube.com/watch?v=gSVlkWxDWy;k>; <https://www.youtube.com/watch?v=mkTpjT2E2ys>.

Електронне навчальне видання

Методичні вказівки
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни «**Методологічні та теоретичні проблеми психології**»
для магістрантів спеціальності 053 «*Організаційна психологія*»
освітнього ступеня «магістр»
денної форми навчання

Відповідальна за випуск Н. Д. Світайло
Редактор Н. З. Клочко
Комп'ютерне верстання Т. В. Іванової

Формат 60×84/8. Ум. друк. арк. 2,79. Обл.-вид. арк. 2,26.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.